

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

International Journal of Social Science

Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3361>

Number: 44 , p. 401-420, Spring II 2016

Yayın Süreci

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

18.02.2016

31.03.2016

TÜRKİYE'DE 24 OCAK KARARLARI İLE BAŞLAYAN FİNANSAL SERBESTLEŞMENİN GÜNÜMÜZ İKTİSADİ VE MALİ YAPISINA YANSIMALARI¹

*24 JANUARY DECISION IN TURKEY STARTED WITH TODAY'S
ECONOMIC AND FINANCIAL STRUCTURE FINANCIAL*

LIBERALIZATION REFLECTIONS

Yrd. Doç. Dr. Hayrettin TÜLEYKAN

Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü

Öğr. Gör. Selçuk BAYRAMOĞLU

Adıyaman Üniversitesi Gölbaşı Meslek Yüksekokulu

Öz

1940'lı yıllarda başlayan ve 1980'li yıllarda sıkça kendinden bahsettiren küreselleşme olgusu günümüzde gerek iktisat politikalarının gerekse siyasal yapının ana gündemini oluşturmaktadır. Dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların, birbirleriyle ve/veya dünya piyasalarıyla eklenmesi olarak ifade edilen küreselleşme, iktisadi açıdan finansal piyasaları ayıran sınırların ortadan kalkması ve uluslararası sermaye akımlarının hız kazanması (serbestleşmesi) sürecidir. Tam anlamıyla bir tanım yapılacak olursa finansal serbestleşme, devletin gerek para ve maliye politikası araçlarıyla gerekse diğer farklı baskı unsurlarıyla finansal sistemin kendiliğinden işleyişine engel teşkil eden kısıtlamaların ve/veya müdahalelerin ortadan kaldırılması ve böylece finansal piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırılması olarak ifade edilebilir.

Finansal serbestleşme hareketi, teorik temellerini esas olarak neo-liberal politikalarından almaktadır. 1970'li yılların sonlarından itibaren küresel dünyada ivme kazanan finansal serbestleşme politikaları, 24 Ocak 1980 Kararları ile Türkiye gündemine girmiştir. Ülkemizde 24 Ocak Kararları ile başlayan serbestleşme üç safhada büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bunlardan ilki; mal ve hizmet ticaretinin serbest bırakılması, ikincisi; faiz oranları üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ile sağlanan yurtiçi finansal serbestleşme, üçüncü olarak da; sermaye hareketleri üzerindeki tüm kısıtlamaların kaldırılması ile tamamlanan dış finansal serbestleşmedir.

Bu çalışmanın amacı, finansal serbestleşmenin ilk adımı olan 24 Ocak 1980 kararlarının sonuçlarını değerlendirmektir. Ayrıca makale, bu düzenlemeler ile entegre olunmaya çalışılan finansal serbestleşmenin günümüz iktisadi ve mali yapısına ne gibi yenilikler getirdiğini değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: 27 Ocak Kararları, Liberalizasyon, Finansal Serbestleşme

¹ Bu çalışma "Türkiye'de Finansal Serbestleşmenin İktisadi ve Mali Yapıdaki Dönüşüme Etkisi: 2000 Yılı Sonrasının Değerlendirilmesi" isimli yüksek lisans tezinden geliştirilerek oluşturulmuştur.

Abstract

Starting in the year 1940 and is the often talked about the globalization of today's self-needed economic policies both in the political structure of the main agenda in the 1980s. Social and economic components that make up the world economy, with each other and / or expressed in the articulation with the world market globalization, the disappearance of the economic aspects of the financial markets that separates the border and speed to win the international capital flows (liberation) is the process. Will give a definition literally happen if financial liberalization, the state should monetary and fiscal policy instruments with both other different print elements with the restrictions that hinder the spontaneous functioning of the financial system and / or the elimination of intervention and thus can be expressed as to ensure the functioning of the financial market mechanisms.

Financial liberalisation programme took its theoretic basis from neo-liberal policies. Financial liberalisation programme which gaining acceleration at the end of 1970s came Turkey's agenda with decisions of 24 January 1980. Liberalisation was widely completed in three step in our country. First of them was liberalisation of goods and service trade, second one was domestic financial liberalisation that was provided with the removing restrictions on interest rates, third and last one was foreign financial liberalisation that was completed with removing restrictions on capital movement.

The aim of this study, is to evaluate the results of the decision of 24 January 1980 which is the first step in financial liberalization. Furthermore, is to evaluate what kinds of innovations brought to today's economic and financial structure, financial liberalization which is tried to be integrated with these arrangements.

Keywords: January 27 Decisions, liberalization, Financial Liberalization

GİRİŞ

Neo-liberal küreselleşme günümüzde gerek iktisat politikalarının gerekse siyasal yapının ana gündemini oluşturmaktadır. Genel bir ifadeyle küreselleşme, dünya ekonomisini oluşturan sosyal ve iktisadi parçaların, birbirleriyle ve/veya dünya piyasalarıyla eklenmesi olarak ifade edilebilir. Bu çerçevede ticaretin ve sermaye piyasalarının serbestleştirilmesi küreselleşmenin en önemli iki unsurudur.

Finansal küreselleşme, finansal piyasaları ayıran sınırların ortadan kalkması ve uluslar arası sermaye akımlarının hız kazanması (serbestleşmesi) sürecidir. Esas itibarıyla bu sürecin başlangıcı 1940'li yıllara gitmekle beraber asıl olarak 1980'li yıllarda bu süreç daha çok ivme kazanmıştır. 1980'li yılların başında finansal küreselleşmenin bir uzantısı olarak gelişmiş ülkeler ile beraber IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların yönlendirmesi ile birçok gelişmekte olan ülkede uygulamaya konulan finansal serbestleşme politikaları günümüz dünya ekonomileri ve küreselleşme üzerinde etkilerini arttırarak devam ettirmektedir.

Liberal politikalar çerçevesinde uygulamaya konulan finansal serbestleşme politikaları ile finansal yapı üzerine inşa edilen sınırlamaların ortadan kaldırılmasının; bu sistem içerisinde faaliyet gösteren piyasa ve firmaların daha etkin çalışmalarına, ekonomi kurallarına uygun

olarak faaliyet göstermelerine ve temel fonksiyonlarını daha iyi yerine getirmelerine katkıda bulunacağı öngörülmektedir. Bunun sonucunda da daha etkin ve rekabet gücü yüksek piyasaların ve konjonktürel dalgalanmalara dayanıklı bir ekonomik yapının oluşturulması ve büyümenin hız kazanması amaçlanmaktadır. Bu amaçlar çerçevesinde anlam kazanan liberal iktisat politikaları; İngiltere'de Thatcher (1979) ve ABD'de Reagan (1981) yönetimleri döneminde ivme kazanmış ve bu dönemden sonra dünya piyasalarını oluşturan parçalarda yeni bir ekonomi politikası olarak hızlı bir şekilde yayılmıştır. Dünya'da bu gelişmeler yaşanırken Türkiye'ye yansımaları, 24 Ocak 1980 Kararları'na dayanmaktadır.

1. FİNANSAL SERBESTLEŞME**1.1. Tarihsel Gelişimi**

I. Dünya savaşı, büyük buhran, milliyetçiliğin yükselmesi ve nihayet II. Dünya savaşının yaşanmasıyla uluslararası finansal sistemde yaşanan tikanıklığın giderilmesi amacıyla daha savaş bitmeden bazı ülkeler 1944 yılında Amerika'nın Bretton Woods kasabasında uluslar arası bir ticaret ve üretim sistemi oluşturmak gayesiyle bugünkü adıyla IMF(Uluslar Arası Para Fonu) ve İBRD(Uluslar arası İmar ve Kalkınma Bankası: Dünya Bankası)'nin kurulmasını kararlaştırarak Bretton Woods anlaşmasını im-

zaladılar. Uluslararası para sisteminin işleyişine istikrar kazandırmak ve dış ödemeler açığı bulunan ülkelere kısa vadeli kredi sağlamak üzere kurulan IMF ve II. Dünya savaşı sonrasında ekonomisi bozulan Avrupa ülkelerinin ekonomilerini onarmak üzere kurulan Dünya Bankasının etkinliği 1970’li yıllara kadar devam etmiştir. Özellikle Bretton Woods anlaşması çerçevesinde uygulanan zorunlu sabit kur politikaları, ülkelerin karşılaştıkları iç ve dış denge sorunlarına çözüm üretmelerini zorlaştırmıştır. 1970’li yılların başlarında ödemeler dengesi sorunlarının artması, dolar bolluğundan kaynaklanan likidite sorunu, ABD ekonomisinin gücünün azalması ile ortaya çıkan ABD dolarına olan güvenin sarsılması olgusu, ABD’nin emisyon kazançları ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma sorunlarının bu sistem içinde çözülebilmesinde yaşanan sorunlar, 1972 – 1973 yıllarında tüketim malları fiyatlarındaki hızlı artış ve daha da önemlisi, 1973 – 1974 yıllarında meydana gelen Petrol Şoku, Bretton Woods sisteminin yıkılmasına neden olmuştur.

1970’li yıllar uluslar arası finansal sistemde yeni bir çağın başlangıcını oluşturmaktadır. Petrol krizi ve Bretton Woods sisteminin çöküşünün ardından yeni bir liberalleşme (serbestleşme) akımı başlamış, bu durum gelişmekte olan ülkelere yatırımlarını finanse etme imkânını vermiştir. Bretton Woods ve sabit döviz kuru sistemini çöküşünün ardından ülkeler, kendi para politikalarını sürdürmeye devam ederken aynı zamanda kapılarını büyük hacimli sermayeye de açmış oldular.

1970’li yılların ikinci yarısından itibaren baskı altında tutulan piyasaların serbestleşmesi ve sermayenin sınır tanımaksızın hareket kabiliyeti kazanması 1980’lerin sonunda yeni bir dünya stratejisi “Serbestleşme (Liberalizasyon)” hareketi olarak gelişmekte olan ülkelere küresel finansal sisteme intibak için adeta bir reçete olarak sunulmuştur.

Finansal serbestleşme süreci, 1970’lerin ikinci yarısından itibaren önce ABD, Japonya, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde daha sonra Latin Amerika ülkeleri başta olmak üzere pek çok gelişmekte olan ülkelerde IMF ve Dünya Bankası önerileri doğrultusunda benimsenen “İstikrar ve Yapısal Uyum” programlarının doğurduğu sonuçlara bağlı olarak derinlik ka-

zanmıştır. Yapısal uyum programları adı verilen bu programların;

- Makro ekonomik istikrarı sağlamak,
 - Mal ve faktör piyasalarını serbestleştirmek,
 - Devletin ekonomideki ağırlığını azaltmak,
- şeklinde olmak üzere üç önemli hedefi öne çıkmaktadır (Gürbüz, 2006, s:11).

Dünyada bu gelişmeler yaşanırken Türkiye ekonomisi de bu yaşananlara paralel olarak 24 Ocak 1980 Kararları ile finansal serbestleşme sürecine girerek 1977 – 1980 yılları arasında yaşadığı ağır ekonomik sorunlar sonucunda içine düştüğü krizden kurtulma yoluna aramıştır. Bu ekseninde Türkiye 24 Ocak kararları ile ithal ikameci anlayışı terk ederek dünya ekonomisiyle bütünleşme yolunda serbest piyasa ekonomisini benimsemiş ve dışa açık büyümeye yönelik politikaları gündemine almıştır.

Görülen o ki, finansal serbestleşmenin gündeme gelmesinde ve hız kazanmasında 1960’ların sonlarında düşen kar oranları nedeniyle gelişmiş ülke sermayelerinin, yeni ve karlı yatırım alanlarına duyduğu gereksinim temel etken olarak ön plana çıkmıştır. Sistemin içine düştüğü bunalım, ulusal sınırlar içerisinde kapalı kalmış olan sermayenin hızla uluslar arası pazarlara girmesini gerektirmiş ve ‘karlılık’ sorununun çözümü bu ekseninde aranmaya başlamıştır. Çözüme yönelik politikalar uygulamaya konularak sermayenin serbest dolaşımı hız kazanmış, özellikle finansal sermaye kendisine daha yüksek karlılık sağlayacak olan gelişmekte olan ülkelere doğru hızla akmaya başlamıştır.

1.2. Teorik Çerçeve

Ekonomik anlamda serbestleşme(liberalizasyon) bir diğer adı ile küreselleşme; üretim faktörlerinin, mal ve hizmetlerin, yatırım ve yönetim ile bilgilerin uluslar arasında engel tanımadan dolaştıkları bir dünyayı idealize eder. Kültürel anlamda ise farklı kültürlerin kaynaşması, insanların yaşam tarzlarının, tercihlerinin ve değer yargılarının birbirine benzemesi anlamına gelir (Demir, 1970, s:75).

Finansal liberalizasyon; genellikle hükümetlerin gelişmiş ülkelerin finansal faaliyetlerini kendi ülkelerine çekmek için bankacılık ve finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı ya da önemli bir ölçüde azalttığı

deregülasyon uygulamalarının bir sonucu olarak gösterilmekte ve ekonomilerin uluslar arası sermaye akımlarına açılma süreci olarak ifade edilmektedir (Durusoy, 2004, s:5). Bu tanımdan hareketle finansal serbestleşme dar anlamda şöyle ifade edilebilir: Finansal Serbestleşme, devletin gerek para ve maliye politikası araçlarıyla gerekse diğer farklı baskı unsurlarıyla finansal sistemin kendiliğinden işleyişine engel teşkil eden kısıtlamaların ve/veya müdahalelerin ortadan kaldırılması ve böylece finansal piyasa mekanizmasına işlerlik kazandırılması olarak ifade edilebilir.

Finansal küreselleşme kendisini, esas olarak "üretim ve finansal faaliyetlerin küreselleşmesi" gibi iki farklı alanda göstermektedir. Üretimin küreselleşmesi; ülke bazında faaliyet gösteren firmaların üretim faaliyetlerini sınır ötesi ülke ve kıtalara yaymalarını ifade etmektedir. Üretim alanı olarak bütün dünyayı hedefleyen firmalar, üretim faaliyetlerini maliyet avantajı sağlayacak ülkelere kaydırmanın yollarını aramakta ve faaliyetlerini, ham madde maliyeti, ara malı maliyeti, işgücü maliyeti ve dışsal maliyetler açısından daha cazip gördükleri ülkelere kaydırmaktadırlar. Finansal faaliyetlerin küreselleşmesi ise; sermayenin herhangi bir coğrafi sınırlar içerisinde kalmayıp; daha düşük risk ve daha yüksek kazanç sağlamak düşüncesiyle herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan sınır ötesi alanlara kolayca yayılmasıdır (Aktan ve Şen, 1999, s:15-17).

1.3. Mc. Kinnon ve Shaw Yaklaşımı

Mc. Kinnon ve Shaw'ın öncülüğünde temeli atılan finansal serbestleşme teorisi, daha sonra Kapur, Galbis, Vogel, Buser, Mathieson, Roubini ve Martin gibi iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir. Mc. Kinnon ve Shaw, temelde gelişmekte olan ülkelerdeki düşük faiz politikasını ve Keynesci yaklaşımın bu ülkeler açısından eksik yönlerini eleştirmişler ve bu eleştirilere dayanarak hipotezlerini ortaya koymuşlardır.

Temelini ödünç verilebilir fonlar teorisinden alan Mc. Kinnon-Shaw yaklaşımında, sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ile sermayenin görece bol ama getirisinin az olduğu yerden (gelişmiş merkez ülkeler), sermayenin kıt fakat getirisinin yüksek olduğu ülkelere (gelişmekte olan ülkeler) akarak finansal derinliği arttıracığı görüşü savunulmaktadır. Böylelikle hem ülkeler arası faiz oranları hem de iç tasarrufları yetersiz olan gelişmek-

te olan ülkelere büyüme için kaynak sağlanmış olacaktır (Atamtürk, 2007, s:76-77). Diğer taraftan Mc. Kinnon ve Shaw finansal sınırlandırmaların, tasarrufları teşvik etmediğini ve kaynak dağılımını olumsuz etkilediğini ileri sürmüşlerdir. Finansal sistemin üzerindeki engellerin kaldırılmasıyla oluşacak daha liberal finansal sistemlerin başarılı büyüme stratejisinin önemli bir ayağı olacağı düşünülmektedir (Miyat, 2003, s:14).

Shaw'a göre finansal serbestleşmenin etkileri şu şekilde sıralanabilir (Shaw, 1973, s:10-11);

- Finansal piyasaları genişletip çeşitlendirerek tasarrufların daha iyi tahsisi sağlanır.
- Sermaye piyasalarının genişlemesi ni ve buna paralel olarak yatırım imkânlarının artışı sağlar. Bu da istihdamın artışı anlamına gelir.
- Serbestleşme gelir dağılımını olumlu olarak etkiler. Derinleşmeyle beraber ekonomik büyüme hız kazanır. Piyasa araçlarının işlemediğini öne sürerek ekonomide finansal baskı uygulamak yanlıştır. Çünkü etkisizliğin asıl nedeni finansal baskıdır.

Mc. Kinnon, yurtiçi tasarruflar serbest bırakıldığında toplam tasarrufların artacağını, bu kaynakların da mevduatlar yoluyla yatırıma kanalize edileceğini ve bu sayede büyüme hızının aratacağını öne sürerken Shaw, olayı finansal derinleşmenin sağlanması ve finansal aracılığın yoğunlaşması ile piyasalarda etkinliğin artması, işlem maliyetlerinin azalması, tasarruf ve yatırım hacminin artması biçiminde ifade etmektedir. Her ikisi de kredi tayinlmasının bertaraf edilmesiyle, yatırımların hacim ve etkinlik açısından gelişme göstereceğini ortaya koymaya çalışmaktadırlar.

Mc. Kinnon ve Shaw'un analizi, finansal açıdan baskı altına alınan bir ekonomi çerçevesinde faiz oranlarının denge oranının altında belirlenmesinin (Venet, 2003, s:62, Aktaran; Gündem ve Tunç, E.T.: 18.02.2016, s:1329-1330);

- Tasarrufları tüketici lehine azalttığını (banka mevduatlarının azalması),
- Yatırımları optimal düzeyinin altında sabitlediğini,
- Bankalar devlet tarafından düşük verimli projeleri (tarım üretimi v.s.) finanse etmeye zorlandığı ölçüde gerçekleşmiş yatırımların kalitesini düşürdüğünü göstermektedir.

Mc. Kinnon ve Shaw, faiz oranları üye-

rindeki tavanların olumsuz etkilerini bu şekilde sıralayarak, finansal serbestleşme sonucu faiz oranlarında ortaya çıkacak yükselmenin, bu tür olumsuzlukları ortadan kaldıracığını, finansal serbestleşme ile birlikte faiz oranlarında ortaya çıkacak yükselmenin gelişmekte olan ülkelerde yurtiçi tasarrufları ve büyümeyi teşvik edeceğini öne sürmektedirler. Mc. Kinnon-Shaw hipotezine göre, finansal serbestleşme sonucunda finansal piyasalarda gerçekleşecek bir başka olumlu gelişme de resmi sektörün gayri resmi sektörün yerini doldurması olacaktır.

2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE SERBESTLEŞME SÜRECİ

1970’lerin başından itibaren dünya ekonomisindeki büyüme eğiliminin hız kesmesi, enerji buhranının klasik üretim sürecini işlevsizleştirilmesi (birinci petrol krizi gibi) ve değişen toplumsal taleplere siyasal gelişmelerin yanıt verememesi nedeniyle gerek uluslararası gerekse ulusal ekonomik ilişkilerde yeniden yapılanma ihtiyacı açığa çıkmıştır (Tellan, 2008, s:3). Türkiye ekonomisine bu küresel gelişmelere paralel olarak, ithalatta önemli bir yeri olan petrolün kriz nedeniyle fiyatının artması, işçi dövizlerindeki durgunluk gibi nedenlerin etkisiyle cari işlemler fazlası açığa dönüşmüştür (Erkan, E.T.: 10.02.2016). Bunların yanında 1975’e kadar uzun dönemli projelerin geliştirilmesi için alınan dış borçlar bu tarihten itibaren dış ticaret açığını kapatmaya yönelik, kısa vadeli borçlanma biçimini almıştır. Öyle ki 1973 dönemi başında yok denecek kadar az olan kısa vadeli dış borçlar, 1977’ye gelindiğinde toplam dış borçların % 60’ını oluşturmuştur. Bunun yanında uzun vadeli borçların vadesi, 22 yıldan 12 yıla düşerken, toplam faiz yükü % 4,4’ten % 7,6’ya yükselmiştir. Tüm bu olumsuzluklar neticesinde 1977-1978 yıllarında derinleşen kriz koşulları Türkiye ekonomisini küresel ekonomiye entegre olma ve istikrara kavuşturma gayelerine uygun kararlar almaya yönlendirmiştir. Bu çerçevede Türkiye’de politika yapıcılar: ekonominin dış rekabete açılması, yabancı sermayenin teşviki, ihracatın artırılması, devlet müdahalelerinin asgariye indirilmesi ve kamu kesiminin sınırlandırılması, enflasyonun kontrol altına alınması, özel kesimin sermaye birikiminin özendirilmesi/desteklenmesi ve piyasa meka-

nizmasının serbestçe işleminin sağlanması gibi ekonomik gelişme stratejilerini içeren ve hedefleyen “24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Kararları”’nı almıştır.

2.1. 24 Ocak 1980 Kararları, Amaçları ve Etkileri

1980 sonrası küreselleşen dünyadaki değişimlere yapısal uyum sağlamak, 1979 krizinin açtığı ağır yaraları sarmak, ekonomide istikrarlı bir büyümeyi sağlamak (24 Ocak Kararlarının alındığı dönemde ekonomideki büyüme hızı -% 1,1 idi.), enflasyonu kontrol altına almak (yine bu kararların alındığı dönemde enflasyon oranı % 102,7 idi.) v.b. gibi ekonomiyi refaha kavuşturma ve dünya piyasalarına entegre etme amacı taşıyan ve “Ekonomik Stabilizasyon Programı” olarak da adlandırılan “24 Ocak 1980 Kararları” ile Türkiye, Liberalizasyona adımını atmıştır.

24 Ocak 1980 Kararları, Bakanlar Kurulu’nun 24 Ocak 1980 tarihli toplantısında alınmış ve 25 Ocak 1980 tarih ve 16880 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kararın ana hatları kısaca şöyledir:

- %32,7 oranında devalüasyon yapılarak günlük kur ilanı uygulamasına gidilmiş,
- Devletin ekonomideki payını küçülten önlemler alınmış, KİTlerdeki uygulamaya paralel olarak tarım ürünleri destekleme alımları sınırlandırılmış,
- Gübre, enerji ve ulaştırma dışında sübvansiyonlar kaldırılmış,
- Dış ticaret serbestleştirilmiş, yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmiş, kâr transferlerine kolaylık sağlanmış,
- Yurtdışı müteahhitlik hizmetleri desteklenmiş,
- İthalat kademeli olarak liberalize edilmiş, ihracat; vergi iadesi, düşük faizli kredi, imalatçı ihracatçılara ithal girdide gümrük muafiyeti, sektörler göre farklılaşan teşvik sistemi ile teşvik edilmiştir.

24 Ocak 1980 tarihinde alınan bu kararlar ile gerçekleştirmesi hedeflenen temel amaçlar maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

- Enflasyonun kontrol altına alınarak hızlı bir şekilde aşağı çekilmesi,
- Gerçekçi kur politikası uygulaması ile döviz gelirlerinin artırılması ve döviz darbo-

ğazını aşarak ödemeler dengesinin iyileştirilmesi,

- İhracatın çeşitli teşvik kararları ile hızla arttırılması ve ihracata yönelik sanayileşme politikası izlenerek sanayi ürünlerinin ihracatına ağırlık verilmesi,

- KİT'lere ürettikleri ürünlerin fiyatlarını serbestçe belirleme yetkisi verilmesi ve zarar eden bu kuruluşların karlı hale getirilerek hazine üzerinde oluşan yüklerin hafifletilmesi,

- Faiz oranlarının serbest bırakılması ve bu şekilde fertlerin yastık altındaki paralarının mali sektöre akımı sağlanarak tasarrufların arttırılması,

- Yabancı sermayeyi çeşitli teşviklerle ülkeye çekerek daha fazla yatırımın sağlanması, (buna paralel olarak istihdam da artacaktır)

- Fiyat Denetim Komitesinin kaldırılması suretiyle fiyatlar üzerindeki denetimlere son verilmesi ve fiyatların piyasadaki arz ve talebe göre belirlenmesi,

- Devletin ekonomik faaliyetlerdeki rolünün ve ekonomiye müdahalesinin en aza indirgenmesi,

- Koordinasyon Kurulu ve Para Kredi Kurulu'nun oluşturulmasıyla ekonominin yönetiminde, ekonomik kararların alınmasında, dış ekonomik ilişkilerde ve para/kredi politikasının uygulanmasında koordinasyonun sağlanması,

- İstihdamı arttırıcı nitelikteki yatırımlara yönelerek işsizliğin azaltılması,

- Vergi reformu yapılarak, vergi gelirlerinin arttırılması ve vergilemede adaletin sağlanması,

- Kamu sektörü ile özel sektör arasındaki kamu sektörü lehine olan ayrıcalıkların azaltılması,

- Başarısız olan özel sektör firmalarının iflas ederek piyasadaki çekilme zorunluluğuna karşılık, kamu sektöründeki başarısız firmaların devletin verdiği sübvansiyonlarla ayakta tutulması arasındaki çelişkinin ortadan kaldırılması,

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası nezdinde oluşturulan "Destekleme Fiyat İstikrarı Fonu" ile tarımsal girdilere gerekli sübvansiyonun sağlanması ve üreticilerin tarımsal ürünlerin gerek içeride gerekse dışarıdaki fiyatlarında ortaya çıkan ani dalgalanmalara karşı korunmasıdır.

Bu temel amaçlar üzerine oluşturulan 24 Ocak Kararlarının uygulanışını genel hatla-

ryla üç aşamada ortaya konulabilir.

- Birinci Aşama: IV. Beş Yıllık Kalkınma (1979-1983) Dönemini kapsamaktadır. 24 Ocak Kararlarının oluşturduğu istikrar programı, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesine kadar azınlık hükümeti tarafından, Eylül 1980'den sonra ise askeri rejimin denetimi altında uygulanmıştır. İktidar değişikliği nedeniyle daha doğrusu zorunlu değişiklik nedeniyle programın uygulanmasında herhangi bir aksama görülmemiştir, çünkü bu değişiklikte Ekonomi Bürokratları görevlerine devam etmiştir.

- İkinci Aşama: Bu aşama, genelde ekonomiyi, özelde ise mal ithalatını serbestleştirmenin devreye girmesi sürecidir. Bu süreç de 1984'ten başlayarak 1989'a kadar devam etmiştir.

- Üçüncü Aşama: Programın bu son aşaması ise, Türk Lirasının konvertibilitesi, mal piyasalarının serbestleşmesi ve özelleştirme gibi programların devreye sokulduğu programların uygulandığı süreci kapsamaktadır ve 1989'dan itibaren bu çerçeve de büyük ölçüde tamamlanmıştır.

2.1.1. Finansal Serbestleşme Süreci

Bir ülkenin serbest piyasa ekonomisine geçişi ve dünya piyasaları ile entegrasyonu belirli aşamaların geçilmesiyle mümkündür. Yurt içi üretimin geliştirilmesi, dışa açılma ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi aşamalarından oluşan bu sıra Türkiye'nin 1980 öncesi ve sonrasında gerçekleştirdiği aşamalar olmuştur.

Ülke 1980 öncesinde yurt içi üretimi geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirmiş, 1980 sonrasında ise dış dünya ile ticaretini geliştirmek üzere ihracata dayalı sanayileşme politikası uygulamıştır (Karaca, 2016, s:92-93).

24 Ocak 1980 tarihinde serbest piyasa prensiplerine dayalı ve dışa dönük ekonomi politikalarını esas alan bu yapısal uyum programıyla Türkiye, geniş kapsamlı bir reform ve serbestleşme sürecine girmiş ve buna paralel olarak uygulanan finansal serbestleşme politikaları da bu sürecin en önemli parçası haline gelmiştir (Oktayer, 2009, s:74-75).

Entegrasyonun sağlanması için son aşamada finansal serbestleştirilmenin sağlanması gerekmektedir. Türkiye bu adımı da 1989 yılında atmış ve 32 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu karar ile

ödemeler dengesi sermaye hareketleri üzerindeki tüm kısıtlamalar kaldırılmış ve kambiyo rejimi serbestleştirilmiştir (Karaca, 2016, s:93).

1989 yılına yani Türkiye’de tam finansal serbestleşmenin ilanına kadar olan süreçte, bu karara ön hazırlık niteliğinde kabul edilebilecek adımlar üç eksen üzerinde gerçekleşmiştir.

Bunlardan (Dağdelen, 2004, s:46-47) birincisi, Finansal piyasaların düzenlenmesi ve geliştirilmesi;

- Sermaye Piyasası Kanunu’nun Çıkarılması (Temmuz 1981) ve Sermaye Piyasası Kurulu’nun (SPK) kurulması (Şubat 1982),

- Ağustos 1989’da Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki 32 Sayılı Karar ile dış finansal serbestliğin sağlandığı dönemde finansal araçların yapılması ve çeşitlenmesi, (Böylece finansal piyasaların geliştirilmesi yönünde düzenlemeler yapılmıştır)

İkincisi, Mevduat Faiz Oranlarının Belirlenmesinde Serbestleşme;

- Faizlerin tamamen serbest bırakılması (Ekim 1988), (Faizlerin serbest bırakılması daha önce 1980 yılında denenmiş fakat yaşanan banker kriziyle son verilmiştir)

Üçüncüsü, Kambiyo Rejiminde ve Sermaye Hareketlerinde Serbestleşme;

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası bünyesinde oluşturulan Döviz – Efektif Piyasası ve Kur Belirleme seansları uygulamasıyla kurların Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ve Bankalar tarafından ortak belirlenmesi ilkesinin yürürlüğe konulması (Ağustos 1988), (Böylece de piyasa tarafından belirlenen döviz kuru modeline geçilmiştir.)

1980 sonrası Türkiye ekonomisinde uygulamaya konulan bu politikalar ile temel olarak, önemli miktarlardaki sübvansiyonlarla ihracatın teşvik edilmesi, ithalatın serbestleştirilmesi ve gümrük birliği yoluyla “ticaretin serbestleştirilmesi” ve faiz oranlarının serbest bırakılması yoluyla “yurtiçi finansal serbestlik” sağlanmıştır. Öte yandan bu politikalar ile başlayan serbestleşme sürecinin finansal ayağı, 11 Ağustos 1989 tarihinde yürürlüğe giren 1567 Sayılı Kanuna ilişkin 32 Sayılı Karar ile tamamlanmıştır. 1984 yılı Temmuz ayında çıkarılan 30 Sayılı Karar ile başlatılan “yarı açık kambiyo rejimi” 32 Sayılı Karar ile “tam açık” pozisyona geçmiştir.

32 Sayılı Karar, 1980 – 1989 döneminde finansal serbestleşme amacı ile aşamalı olarak alınan kararların sonucu ve en büyük adımı olmuştur. Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanuna dayalı olarak çıkarılan 32 Sayılı Kararname ile yabancı sermaye üzerindeki miktar kısıtlamaları kaldırılmış ve yabancıların Türkiye’deki menkul kıymet piyasasından alım yapabilmelerine izin verilmiştir (Koyuncu ve Çınar, 2009, s:310-311). 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasıyla beraber Türk Lirası reel anlamda değer kazanmaya başlamış, kur değerli tutulduğundan, kısa vadeli sermaye hareketlerini yurt içine çekebilmek için faiz oranları yüksek tutulmuş, bunu takibinde reel faizler yükselmeye başlamıştır. Ayrıca 1984 – 1990 döneminde dış borç geri ödemeleri yoğunlaştığından, bu dönemdeki dış borç ödemeleri genelde iç borçlanmaya başvurularak yapılmıştır. Bu da faiz oranlarının yükselmesini teşvik etmiştir. Faiz oranlarının yükselmesi sonucu kısa vadeli sermaye hareketleri hızlanmış ve 1990 yılında doruk noktaya ulaşmıştır. Kısa vadeli sermaye girişi, ithalatın finansmanı ve aynı zamanda kamu açıklarının iç borçlanma yoluyla kapatılması için kullanılmıştır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002, s:16).

Alınan bu karar diğer taraftan Türkiye ekonomisinde yeni bir sorunun da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sorun gelecekte ülkeyi sıklıkla krize götürecektir ve para otoritelerinin bağımsız politika uygulama becerilerine sınır getirecek “kısa vadeli sermaye” hareketleridir. Kısa vadeli sermaye hareketlerinin her gelişmekte olan ülkede gösterdiği temel sorunlar yüksek faiz, düşük kur ve ödemeler dengesi açıklarıdır. “Şeytan üçgeni” olarak ta adlandırılan bu sorunun temelinde yüksek faiz oranları yatmaktadır (Karaca, 2016, s:93).

2.1.2. Serbestleşme Sürecinde Alınan Kararların Etkileri

Türkiye’de 24 Ocak Kararlarıyla başlayan ve 32 Sayılı Kararname ile büyük ölçüde tamamlanan “finansal serbestleşme” ekseninde gerek dünya piyasalarına entegre olarak ülke piyasasını dışa açmak, gerek finansal kesime derinlik kazandırarak işlerliğini arttırmak ve benzeri gibi gerekçelerle kısaca ekonomiyi sağlıklı bir yapıya kavuşturarak büyümeyi hızlandırmak bu kararların alınmasında ki asıl amaç-

tır.

24 Ocak Kararları ekseninde uygulanan politikalar esas itibariyle geniş kapsamlı bir istikrar programı olmanın ötesinde; serbest piyasa mekanizmasının oluşturulması için kamunun ekonomik hayata olan müdahalesinin en aza indirilmesini, rekabeti engelleyici uygulamaların azaltılmasını, ayrıca kaynak tahsisinde etkinliği azaltıcı müdahale ve kısıtlamaların ortadan kaldırılarak yatırımların uluslararası

entegrasyonu amaçlayan ekonominin gereklerine göre yapılmasını temel ilke edinmiştir (Çelebi, 1991, s:233).

Bu ekseninde uygulanan politikalar sonucu ortaya çıkan "olumlu" ve "olumsuz" gelişmeler kısaca şöyle sıralanabilir. Ancak bu gelişmeleri belirtmeden o dönemin ekonomik verilerine bakılması yapılacak değerlendirme daha sağlıklı bir şekilde yapılmasına olanak tanıyacaktır.

Tablo 1. Ekonomik Göstergeler: (1979-1999)

Yıllar	İthalat	İhracat	İhracat/ İthalat	Tüfe Yıl Sonu	Üfe Yıl Sonu	Kons. Bütçe Gid.	Kons. Bütçe. Gel.	Vergi Gelirleri	Faiz Dışı Fazla	Kamu Kes. Borç. Ger./G syh	Bü- yüme Hızı Gsyh
	(milyon \$)	(milyon \$)	(%)	(%)	(%)	(Bin TL)	(Bin TL)	(Bin TL)	(Bin TL)	(%)	(%)
1979	5.069	2.261	44,6	-	-	633	573	406	-42	-	-0,6
1980	7.909	2.910	36,8	93,7	94,7	1.148	988	750	-128	-	-2,4
1981	8.933	4.703	52,6	27,1	25,6	1.633	1.536	1.190	-22	-	4,9
1982	8.843	5.746	65,0	26,3	24,8	1.765	1.622	1.305	-56	-	3,6
1983	9.235	5.728	62,0	37,1	40,1	2.915	2.696	1.934	-8	-	5,0
1984	10.757	7.134	66,3	49,7	53,5	4.278	3.770	2.372	-67	-	6,7
1985	11.344	7.959	70,2	44,2	38,2	6.493	5.980	3.829	162	-	4,2
1986	11.105	7.457	67,1	30,7	24,5	8.311	7.154	5.792	173	-	7,0
1987	14.158	10.190	72,0	55,1	48,9	12.791	10.445	9.051	-80	-	9,5
1988	14.335	11.662	81,4	61,6	69,7	21.446	17.587	14.232	1.119	-	2,1
1989	15.792	11.625	73,6	64,3	68,0	38.871	31.369	25.550	757	-	0,3
1990	22.302	12.959	58,1	60,4	48,6	68.355	56.573	45.399	2.184	5,5	9,3
1991	21.047	13.593	64,6	71,1	59,2	132.401	99.085	78.643	-9.243	7,5	0,9
1992	22.871	14.715	64,3	66,0	61,4	225.398	178.070	141.602	-7.030	7,9	6,0

1993	29.428	15.345	52,1	71,1	60,3	490.438	357.333	264.273	-16.635	7,7	8,0
1994	23.270	18.106	77,8	125,5	149,6	902.454	751.615	587.760	147.445	4,6	-5,5
1995	35.709	21.636	60,6	76,0	65,6	1.724.194	1.409.250	1.084.350	261.172	3,7	7,2
1996	43.627	23.225	53,2	79,8	84,9	3.961.308	2.727.958	2.244.094	264.051	6,5	7,0
1997	48.559	26.261	54,1	99,1	91,0	8.050.252	5.815.099	4.745.484	42.764	5,8	7,5
1998	45.922	26.973	58,7	69,7	54,3	15.614.441	11.811.065	9.228.596	2.373.219	7,1	3,1
1999	40.671	26.587	65,4	68,8	62,9	28.084.685	18.933.065	14.802.280	1.569.220	11,6	-3,4

Kaynak: Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir. www.bumko.gov.tr

- 1984 yılına kadar uygulanan daraltıcı politikalarla dış ödemelerde olumlu gelişmeler yaşandığını söylemek pek mümkün değildir.

- 1980 – 1990 döneminde uygulanan politikalar sonucu, Türkiye’nin 1979 yılında 2,9 milyar dolar olan toplam ihracatı 1990 yılında 13 milyar dolara yükselmiştir. Bu gelişme bir anlamda sanayi yapısının rekabete uygun güç kazanmaya başladığının göstergesidir (Çelebi, 1991, s:192-200).

- Diğer taraftan her ne kadar ihracata dayalı büyüme modeli ile ihracatın arttığı görülse de ihracatın ithalatı karşılama oranlarına bakıldığında, ihracat yapmak için dahi öncelikle ithalat yapılması gerektiğini göstermektedir. Yani ihracattaki hızlı artışlar, bir önceki dönemde (1980 öncesi) ekonomiye damgasını vuran yapısal bozukluğu – yani çok düşük bir ihracat eğiliminin kronikleşmesini – düzelten olumlu bir gelişme olsa da bu gelişme, ekonominin ithal bağımlılığını düşürmeden meydana gelmiştir (Boratav, 2010, s:161).

- 1981 liberasyonundan sonra ithalattaki artış, dış ticaret açığını arttırmıştır. Öyle ki 1980 yılında 7,9 milyar dolar olan ithalat hacmi, 1990 yılında 22,3 milyar dolara ulaşmıştır. Yani 1980 – 1990 döneminde ithalat yılda ortalama % 10,9 oranında artış göstermiştir.

- Dış ticaret ve kambiyo rejimlerinin serbestleşmesine bağlı olarak ithalatın hacmi ve bileşimi üzerindeki merkezi denetim bu yıllarda (1980 – 1988) iyice zayıflamış, yani 1990’lardan itibaren Türkiye artık özerk iktisat politikaları

izleme gücünü kaybetmiştir (Dağdelen, 2004, s:50).

- Milli gelir sadece 1980 yılında (- % 2,8 oranında) gerileme göstermiş, bunun dışında 1980 – 1994 döneminde yıllık ortalama % 5 oranında büyüme hızı gerçekleşmiştir.

- Tabloda yer almasa da bu reformların olumlu etkilerinden bir diğeri kişi başına düşen GSMH miktarını arttırmak olmuştur. Reform öncesi (1980 öncesi) dönemde bu miktar 1.073 dolar iken 1990’larda bu 2.810 dolara çıkmıştır (TCMB, 2002, s:45).

- Turizm konusunda kaynakların artırılması, turizm yatırımlarının ve yatak kapasitesinin yükselmesine imkân vermiş, buna mukabil turizm gelirleri 1982 ve 1986 yıllarındaki geçici gerilemeler dışında sürekli olarak artma eğilimine girmiş ve 1990’da 3,2 milyar dolara ulaşmıştır.

- Yabancı sermaye, işçi döviz gelirleri artmıştır.(1980 yılında 97,00 milyon dolar olan yabancı sermaye girişi, 1990 yılında 1.861,16 milyar dolara, 1991’de ise 1.967,26 milyar dolara ulaşmıştır.)

- Kısa dönemde yokluklar, kuyruk ve karaborsa ortadan kalkmıştır.

- Fiyatlar 1981 – 1987 döneminde ortalama % 30 düzeyinde gerçekleşmiştir. 1988 yılına kadar fiyatların bu denli kontrol altına alınabilmesi, enerji sıkıntılarının giderilmesine, üretim kapasitesinin artmasına ve bu çerçevede ekonomik büyümenin hızlanmasına olanak sağlamıştır (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002, s:16).

- 1980 sonrasında istihdam artış oranlarının toplam işgücündeki artış oranından yüksek olmasından ötürü işsizlik oranları düşmüştür. 1980 yılında işsizlik oranı % 11,6 iken bu oran 1989'da % 8,6'ya gerilemiştir (TCMB, 2002, s:46).

- KİT ürünlerine zam yapılarak zararlar kapatılmış, böylece hazinenin yükü hafiflemiştir.

- Maaş ve ücretlere enflasyon oranında zam yapılmış bu durum gelir dağılımının bozulmasına neden olmuştur.

- Tarımsal ürünlerin destekleme fiyatları, enflasyondan daha düşük oranda yükseltilmiş ve destekleme alımlarının alanı daraltılmıştır (Karluk, 2005, s:409).

- Ekonomide belirli istikrarı sağlamak amacıyla uygulanan politikalar sonucunda; - Ödemeler dengesinin yapısının güçlendiği, - Sanayinin uluslar arası piyasalarda belirli bir rekabet gücü kazandığı görülmektedir. Ancak kamu finansmanında sorunların çözülmediği de dikkat çekmektedir (Çelebi, 1991, s:420).

- Türkiye ekonomisinde 1980 sonrası yaşanan en büyük sıkıntı özellikle dış borçlanma konusunda yaşanmıştır. Bu sıkıntının başında da borçlanma vadelerinin kısa oluşu gelmektedir. 1980 yılında 20 milyar dolar olan dış borç stokumuz, 1990'lı yılların sonlarına doğru 115 milyar dolara ulaşmıştır (Öztürk ve Özyakışır, 2005, s:17).

- Konsolide bütçe rakamlarına bakıldığında ise finansal serbestleşmenin mali disiplinde olumlu bir etkisini söylemek çok doğru olamayacaktır.

- Faiz dışı fazla verilerine bakıldığında özellikle son dönemlerde ciddi bir artış sergilediği gözlenmekte olup bu durum bizi, harcamaların önemli bir kısmının verimsiz kamu harcamalarına yönelik olduğu düşüncesine yöneltmektedir.

Kısacası o dönemde küresel dünyaya entegre olma yolunda atılan serbestleşme adımlarının Türkiye ekonomisinde şüphesiz arz- talep dengesini sağlamıştır. Ekonomik büyümeye vesile olduğu da bir gerçektir. Ancak bir ekonomide büyüme kadar önemli olan bir diğer konu da istikrardır. Büyüme verileri ekonomide istikrarlı bir yapıya kavuşulmadığını göstermektedir. Kısa vadeli sermaye hareketleri sık sık krizlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Her krizden sonra ekonomi küçülme evresine girmiştir. La-

kin şu da belirtilmelidir ki, ekonomide istikrarın sağlanabilmesi için bir diğer önemli etken de siyasi istikrarın olmasıdır. Siyasi istikrar olmadan ekonomik istikrarın tek başına sağlanamayacağı da dikkatle üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

2.2. Ekonomide Uygulanan Finansal Serbestleşme Politikalarının İzleri

Ekonomide yeni bir dönemin başlangıcı kabul edilen 24 Ocak 1980 Kararları'nın en büyük özelliği; sadece Türkiye'nin 1980 öncesi içine düşmüş bulunduğu ekonomik istikrarsızlığı gidermeyi amaçlıyor olması değil, bunun yanında yıllardan beri izlenmekte olan kalkınma stratejisini değiştirerek, ekonomik dengelerin oluşumunda piyasa mekanizmasının rolünü arttırmayı hedefliyor olmasıdır. Ekonominin dış rekabete açılması, kamu kaynaklarının alt yapı yatırımlarına yönelmesi ve mali piyasaların serbestleştirilmesi piyasa ekonomisi adına atılan adımların başında gelmektedir (Ay ve Karaçor, E.T.: 13.02.2016, s:70).

1980'lerde yapılan bu ilk reformlar, Türkiye'de piyasa ekonomisini geliştirmeye yönelik önemli adımlar içermektedir. Ne var ki bu çabalar son yirmi - yirmibeş yıldır Türkiye ekonomisinin makroekonomik istikrarsızlık, kronik enflasyon gibi yerleşik sorunlarından tam anlamıyla kurtulmasına yardımcı olamamıştır. Zaman geçtikçe reform çabalarının daha kapsamlı olması gerekliliği açıklık kazanmıştır. Bu amaçla Türkiye 1999 sonlarından itibaren yeni reform çalışmalarına başlamıştır (TCMB, 2002, s:54). Bu bağlamda ilk olarak 1999 yılında "Enflasyonu Düşürme Programı" uygulamaya konulmuştur. Program, sıkı maliye politikası, enflasyon hedefi ile uyumlu gelirler politikası ve enflasyonun düşürülmesine odaklı para ve kur politikası üzerine kurulmuştur (Karabıyık ve Uçar, 2010, s:45). Ancak bu programın uygulamaya konmasının ardından hedeflenen olumlu sonuçların alınamaması ve devamında da Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin yaşanması, ekonomiyi yeniden düzlüğe çıkarmak ve istikrarı sağlamak amacıyla "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programının (GEGP)" uygulanmasını gerekli kılmıştır (Köse ve Diğerleri, 2010, s:27). 2001 yılından itibaren uygulamaya konulan bu istikrar programı çerçevesinde piyasalardaki tedirginlik azalmıştır. bu istikrar sağlayıcı programlar çerçevesinde temel ekonomik göstergelerde meydana gelen değişimler aşağıda tablo halinde

sunulmuştur.

Tablo 2. Ekonomik Göstergeler: 2000-2015

Yıllar	İhracat/ İthalat (Karş. Oranı)	Kişi Başına Düşen Milli Gelir	İşsizlik	Tüfe Yıl Sonu	Üfe Yıl Sonu	İç Borç Stoku (Merkezi Yönetim)	Dış Borç Stoku (Merkezi Yönetim)	Kamu Kes. Borç. Ger./Gsyh	GSYH	Büyüme Hızı Gsyh
	(%)	(TL)	(%)	(%)	(%)	(MilyonTL)	(MilyonTL)	(%)	(Bin TL)	(%)
2000	51,0	2.593	6,5	39,0	32,7	36.421	27.216	8,9	166.658.021	6,8
2001	75,7	3.686	8,4	68,5	88,6	122.157	55.754	12,1	240.224.083	-5,7
2002	69,9	5.310	10,3	29,7	30,8	149.870	92.795	10,0	350.476.089	6,2
2003	68,1	6.809	10,5	18,4	13,9	194.387	88.421	7,3	454.780.659	5,3
2004	64,8	8.270	10,8	9,4	15,4	224.483	92.046	3,6	559.033.026	9,4
2005	62,9	9.482	10,6	7,7	2,7	244.782	86.738	-0,1	648.931.712	8,4
2006	61,3	10.944	10,2	9,7	11,6	251.470	93.580	-1,8	758.390.785	6,9
2007	63,1	12.018	10,3	8,4	5,9	255.310	78.175	0,1	843.178.421	4,7
2008	65,4	13.378	11,0	10,1	8,1	274.827	105.494	1,6	950.534.251	0,7
2009	72,5	13.223	14,0	6,5	5,9	330.005	111.504	5,0	952.558.579	-4,8
2010	61,4	15.023	11,9	6,4	8,9	352.841	120.720	2,4	1.098.799.348	9,2
2011	56,0	17.484	9,8	10,5	13,3	368.778	149.572	0,1	1.297.713.210	8,8
2012	64,5	18.846	9,2	6,2	2,5	386.542	145.657	1,0	1.416.798.490	2,1
2013	60,3	20.607	9,7	7,4	7,0	403.007	182.832	0,5	1.567.289.238	4,2
2014	65,1	22.722	9,9	8,2	6,4	414.649	197.483	0,6	1.747.362.376	2,9
2015	74,1	24.794	10,3	8,8	5,7	440.124	237.491	0,4	1.445.614.000*	4,0

Kaynak: TÜİK, Hazine Müst.ve Büt. ve Mal. Kont. Gen. Müd. verilerinden derlenmiştir.

www.tuik.gov.trwww.bumko.gov.trwww.hazine.gov.tr

* 2015 yılının I. II. ve III. Çeyreğinin toplamıdır.

Sıkı maliye politikalarının ardından ge-

rilemeye başlayan kamu finansman ihtiyacı ile

birlikte faiz ve fiyat artışlarında azalma meydana gelmiş hatta enflasyon oranı tek haneli rakamlara inmiştir. 2001 yılında yaklaşık % 68,5 olan enflasyon oranı; 2002 yılında % 29,7'ye, 2003 yılında % 18,4'e, 2004 yılında % 9,3'e ve 2005 yılında % 7,7 düzeylerine gerilemiştir (Topallı, 2006, s:152). 2015 yılında ise bu rakam % 8,8 oranında gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler ekseninde ekonomik performansın olumlu yönde seyretmesi hem mali hem de reel sektörde pozitif etki yapmıştır (Sever ve Özdemir, 2004, s:47-48). İhracatın ithalatı karşılama oranına bakıldığında 2015 yılı için bir önceki yıla göre yaklaşık %15'lik bir artışla %74,1 oranında karşılama ile diğer yıllara göre ciddi bir artış sağlandığı görülmektedir. Ama diğer taraftan hala dış ödemeler dengesinde %24,9 oranındaki açığı da belirtmek gerekmektedir. Türkiye ekonomisinin kronik sorunu olan işsizlik rakamlarına bakıldığında ise alınan tedbirlerin uygulanan reformların bir türlü bu duruma çözüm getiremediği görülmektedir. Ekonomik göstergelerin en iyi olduğu dönemlerde dahi %9'ların altına düşmediği anlaşılmaktadır. Ekonomik büyüme rakamlarına bakıldığında ise 2000 yılı sonrasında yaşanan iki önemli kriz dönemleri dışında bazen artış hızı yavaşlasa da sürekli bir büyümenin yaşandığı görülebilmektedir. Kamu kesimi borçlanma gereğinin azalması ise bu reformların pozitif yönde bir etkisi olduğunu göstermektedir. Kişi başına düşen milli gelirden TL bazında oluşturulan tabloda artış yaşanmakta ancak bu artışın TL'nin dolar karşısında son 1 yılda ortalama %30 civarında değer kaybettiği belirtilerek ifade edilirse burada olumlu bir durumun olmadığı görülmektedir. Ancak son olarak 2001 yılından bu yana gerçekleştirilen yapısal dönüşümlerin ve politika uygulamalarının Türkiye ekonomisinin küresel şoklara karşı direnç kazandığını da göstermektedir (Çınar ve Diğerleri, 2010, s:1).

2.2.1. İktisadi Yapı Üzerine Yansımaları

İktisat politikalarının temel hedefleri arasında; işsizliği önlemek, büyümeyi teşvik etmek ve hızlandırmak, fiyat istikrarını sağlamak, ödemeler bilançosunda dengeyi korumak, gelir dağılımı üzerinde oluşabilecek olumsuzlukları önlemek/gidermek, enflasyonu düşürmek gibi ekonominin sağlıklı ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulması için gerekli şartları oluşturma hedefleri vardır (Bozkurt, 2010, s:29).

Finansal serbestleşme ile beraber ticare-

tin ve yatırımın önünde engel teşkil eden sınırlamaların kalkmasıyla sermaye sahipleri sermayelerini, görece en az maliyetle en fazla çıktıyı sağlayacak alanlara kaydırarak sermayedarların gelirlerinin pozitif yönden yeniden dağılımı gözden ırak olmayan bir gerçektir. Bununla beraber finansal serbestleşmenin bu yönü nitelikli elemanların da aranılan işgücü olarak daha fazla talep edilmesini ortaya çıkaracak ve bu durum onların gelirlerini artıracak ve gelir dağılımını pozitif yönde değiştirecektir. Ancak diğer taraftan az nitelikli veya niteliksiz elemanlar açısından aynı durumu söylemek pek mümkün değildir. Zira dünya genelinde bu grupta yer alan işgücünün ikame oranı oldukça fazla olduğundan ve sermayedarların daha fazla kazanma hürsından dolayı az nitelikli veya niteliksiz işgücünü oluşturan kişilere yönelik talep azalacak ve bu durumda bu grupta yer alanların gelir dağılımlarını olumsuz yönde etkileyecektir.

Mc. Kinnon ve Shaw'un analizinde öne sürülen finansal serbestleşmenin gelir dağılımını olumlu etkilediği tezi ülkelerin gelişmişlik durumlarına göre farklılık arz etmektedir. Türkiye'nin gelişmekte olan ülkeler arasında yer alması sebebiyle finansal serbestleşmenin gelir dağılımına etkisi iki farklı şekilde değerlendirilebilir. Kısa vadede ülkenin dış piyasaya açılması münasebetiyle ortaya çıkan faiz oranlarındaki değişmelerin ücretlilerin istihdamına etkisi ve uzun dönemde uluslararası piyasalarda rekabet gücüne ulaşarak ulaşamadığı, nitelikli işgücünde gelişme gösterip gösteremediği gelir dağılımına etkisini değerlendirmede önemli unsurlardır. Aşağıda da görüldüğü gibi faizler ciddi bir şekilde artış göstermiş bunun sonucunda ücretli çalışanların gelir seviyeleri düşerek gelir dağılımındaki eşitsizliğe sebep olmuştur. Diğer taraftan hükümetin dolaylı vergiler (adaletsiz vergiler) yolunu tercih etmesi de yine ücretleri düşürmekte ve istihdamı düşürdüğü görülmektedir. Finansal serbestleşme sürecinde hem doğrudan yabancı sermayeyi ve teknolojiyi çekebilen, hem de ihracat gelirlerini artıran ülkelerde, ücretlerde ve istihdamda artış yaşadığı gözlenmektedir, bunu gerçekleştirilemeyen ülkelerin ise yoksulluğa sürüklendiği görülmektedir. Ancak finansal serbestleşmenin 24 Ocak 1980 kararlarıyla Türkiye'ye adım attığı yıllardan nihai adımına kadar geçen sürede (1980- 1989) işsizlik verilerinin ortalama % 7,5 dolaylarında olduğu görülmektedir. Bu rakamlar 1990-2000 yılları

arasında ise % 8,0 dolayların da gerçekleşmiştir. O yıllarda bu rakamlar günümüz rakamları ile mukayese edildiğinde finansal serbestleşmenin işsizliği ve buna paralel gelir dağılımı üzerinde çokta olumsuz bir rakam olmadığı anlaşılacaktır ki o günleri o konjoktüre göre değerlendirmek gerekir. Çünkü siyasi istikrarın olmadığı, hükümetlerin kısa ömürlü koalisyonlardan oluştu-

ğu bir dönemde bu işsizlik verileri çok karamsar bir durum olarak algılanmamalıdır. Siyasi istikrar olmadan ekonomik istikrarın da tam anlamıyla sağlanamayacağı bir gerçeğini de göz önünde bulundurarak günümüz verileri ile karşılaştırma yapıldığında daha sağlıklı ve tarafsız değerlendirme olarak bu düşünce oluşmaktadır.

Tablo 3. Bazı Yıllarda Gerçekleşen Faiz Oranları

Yıllar	Faiz oranı (%)	Yıllar	Faiz oranı (%)	Yıllar	Faiz oranı (%)
1979	10,75	1984	52,00	2000	70,00
1981	31,50	1989	54,00	2015	10,75

Kaynak: TCMB www.tcmb.gov.tr

Piyasa ekonomisi çerçevesinde uygulanan finansal serbestleşme politikalarının iktisadi yapı üzerine yansımalarını; enflasyon hedeflemesi, vergi politikaları, kamu harcamaları, para politikaları, özelleştirmeler, dış ticaret dengesi (ithalat-ihracat) ve ekonomik büyüme gibi makro ekonomik göstergeler oluşturmaktadır.

1999 yılında uygulamaya konulan Enflasyonu Düşürme programı ile enflasyon son 14 yılda ilk defa %30’un altına düşmüş ancak TL’nin beklenenin üzerinde değer kazanması cari işlemler dengesinde hedeflenenin üzerinde açık vermesine sebep olmuştur. Bu durum piyasalarda tedirginliği artırmış, yabancı sermaye girişi azalmış ve buna paralel olarak likiditenin de olumsuz etkilenmesi faiz oranlarını artırmıştır. Böylece bankaların mali yapıları bozulmuş ve dövize olan spekülasyon saldırtı artmıştır. Bu dar boğaz da IMF’den 7,5 Milyar \$ borç alınarak giderilmiştir. Bu durum bundan sonraki spekülasyon saldırılara karşı savunma mekanizmasının da zayıflamasına sebep olmuştur.

2001 krizinden sonra 22 Şubat 2001 tarihinde Merkez Bankasının döviz çıpasını terk ederek kurları dalgalanmaya bırakması, Güçlü Ekonomiye Geçiş programını ve ardından da 3 Ocak 2003 tarihinde yayımlanan “Acil Eylem Planı”nı ilan etmesi geniş çaplı reform çalışmalarının habercisi olmuştur. Her iki plan ve programda genelde, vergi ve harcama politikasına yönelik mali nitelikli tedbirler, reel sektörün yeniden yapılandırılmasına yönelik yapısal

reformlar ve dış ticarete yönelik düzenlemeler hedeflenmiştir. Ayrıca yine serbestleştirme temelinde özelleştirme, tarım reformu ve diğer taraftan milletimizin yaşam standardını yükselten kaliteli sağlık hizmeti alması, sosyal yardımların dağılımında adil ve eşit bir sistemin oluşturulması amacıyla bir Sosyal Güvenlik Reformu’nun gerekliliği, ortaya konmuştur. Bir başka yönden bu programların diğer bir amacı, oluşan güven bunalımını ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak ve bir daha geri dönülmeyecek şekilde kamu yönetiminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik alt yapıyı oluşturmaktır. Bu programlar daha önce finansal serbestleşme politikaları sonucunda bankacılık sektöründe yaşanan mali yapılarındaki bozulmaları bertaraf edecek köklü düzenlemeler yine piyasa ekonomisinin getirdiği en önemli sorun olan konjoktürel dalgalanmalara karşı mali disiplinin sağlanmasına yönelik tedbirler de içermektedir. Hem alınacak tedbirlerin ciddi olduğunun göstergesi hem de hedeflenen enflasyon oranlarına ulaşmanın bir gereği olarak daha henüz program uygulamaya konulmadan Merkez Bankası Kanunu değiştirilmiş ve bağımsız hale getirilmiştir.

Yapısal dönüşümler ekseninde bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ile ilgili olarak TMSF’ye devredilen bankaların sermaye yapıları güçlendirilmiştir. Özel bankaların da sermaye yeterlilik oranları yeniden sağlanuncaya kadar temettü ödemeleri ertelenmiş ve sermaye

artırımına gitmeleri zorunluluğu getirilmiştir. Özellikle serbest dalgalı kur rejiminin benimsenmesi bazı zorlukları beraberinde getirirse de, aniden ortaya çıkacak panik dalgalarının para krizlerine dönüşmesini önleyebilme gücüne sahip olduğu belirtilmelidir. Önceki mali krizin, büyük ölçüde döviz kurlarının para sepeti gibi sabit bir pariteye bağlanmış olmasından kaynaklandığı düşünülürse bu değişikliğin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Fakat ilginç olan nokta böylesine birbiriyle çelişkili iki programın ikisinin de IMF tarafından önerilmiş ve uygulanmış olmasıdır. Dalgalı kur rejimine geçilmeyle beraber faizler düşme eğilimine girmiş, dolar fiyatları gerilemiş ve borsada nispi bir istikrar oluşmuştur.

1985 yılından bu yana uygulamaya alınan ve Acil Eylem Planı ile revize edilip hız verilen özelleştirme uygulamalarına baktığımızda ise günümüze (Aralık 2015) kadar toplam 271 kuruluşta hisse senedi ve varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 1985'ten Aralık 2015 tarihine kadar sağlanan toplam kaynaklar

68,1 Milyar \$ düzeyine ulaşmıştır (ÖİB, s:10).

Liberalleşme çerçevesinde para politikasına ilişkin gelişmelere bakıldığında; Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren Merkez Bankası'nın bağımsızlığı tartışmalarında son nokta GEGP'nin en önemli ayağını teşkil eden 4651 Sayılı (1211 Sayılı Merkez Bankası Kanunu'nda bazı değişiklikleri içeren) Kanun olmuştur. 4651 Sayılı Kanun, Merkez Bankası'nın kamuya kredi açma olanağını kaldırmakta ve sadece fiyat istikrarı hedefini üstlenebileceğini öngörmektedir (Eroğlu, 2007, s:9). Özetle, Merkez Bankası'nın makro finansal riskleri azaltmak, fiyat istikrarını sağlamak, Türk parasının değerinin korunmasına paralel bir şekilde enflasyon ile etkin bir şekilde mücadele etmek gibi birden fazla amaca yönelik olarak uygulanan para politikasının gerektirdiği araç çeşitliliğini sağlamak amacıyla, ekonominin son likidite kaynağı olarak bankalara borç vermek ve bankalardan borç almak suretiyle gecelik faiz oranlarını belirlemektedir (TCMB).

Tablo 4. Türkiye'de Faiz Oranları (Yüzde)

Tarih	Borç Alma	Borç Verme
Aralık 2010	% 1,50	% 9
Ekim 2011	% 5	% 12,50
Eylül 2012	% 5	% 10
Temmuz 2013	% 3,50	% 7,25
Temmuz 2014	% 7,50	% 12
Şubat 2015	% 7,25	% 10,75

Kaynak: TCMB verilerinden yararlanılmıştır, (Erişim Tarihi: 17.02.2016), www.tcmb.gov.tr

Küresel ekonomide yaşanan sıkıntıların yurtiçi iktisadi faaliyetler üzerinde durgunluğa yol açma riskinin azaltmak, enflasyonla etkin bir şekilde mücadele etmek ve ekonomik yapıya finansal istikrarın kazandırmak gayesiyle Para Politikası Kurulu aylık mutad olarak gerçekleştirdiği toplantılarında faiz koridorunu piyasa düzenleme aracı olarak kullanmaktadır.

Sağlıklı bir serbest piyasa ekonomisine geçişin önündeki engellerin kaldırılması, devle-

tin ekonomideki yerinin sosyal destek ve yasal denetleme görevini içerecek bir şekilde düzenlenmesi, hedeflenen reform çalışmalarının esas unsurlarını oluşturmaktadır. Acil Eylem Planı çerçevesinde ortaya konulan Sosyal Güvenlik Reformu gerekliliği süreci, bazı sebeplerden dolayı gecikmişse de 17 Nisan 2008 tarihinde TBMM tarafından kabul edilerek yasalaşmıştır. Sosyal güvenlikte norm ve standart birliğini sağlayarak, sistemi disiplin altına almayı amaç-

layan bu reform üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci safhada; Bağ-kur, Emekli Sandığı ve SSK şeklinde ayrı ayrı sigorta hizmeti sunan kurumları tek bir çatı altında toplayarak mevcut sosyal güvenlik kurumlarındaki verimsiz hantal yapının yerine, bilişim teknolojisini sonuna kadar kullanarak daha hızlı, standartları sağlanmış, kaliteli hizmet sunan bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulması amaçlanmıştır. İkinci safhada; bu üç kurumun işleyişinin yeniden düzenlenmesi suretiyle farklı uygulamalar içeren hükümler kaldırılarak, geniş kesimlerinin daha kapsamlı şekilde sağlık güvencesi altına alınması amaçlanmıştır. Üçüncü safhasını ise sosyal güvenlik sistemi ile bütünleşik bir yapıda sosyal yardımlara ilişkin temel ilkeleri, yapılacak sosyal yardımları, primsiz ödemeleri, bu yardım ve ödemelerden yararlanacak kişileri, yararlanma koşullarını belirlemek üzere Sosyal Yardımlar ve Primsiz Ödemeler Kanunu’nun çıkarılarak ulusal ortak veri tabanının oluşturulması, bu alandaki kamu kaynağının etkin kullanılması ve objektif yararlanma ölçütlerine göre adil ve ulaşılabilir kılınması amaçlanmaktadır (Pekten, 2006, s:119-120).

Bankacılık sektörünün geneline baktığımızda Türk Finans sektörü, büyümesini sürdürmektedir. 2009 yılı sonuna göre 2010 yılında % 20,8 oranında büyüerek 1.0007,6 milyar TL seviyesine gelmiştir. Bu rakam 2011 yılında % 21, 2012 yılında % 12,6 , 2013 yılında % 26,4 , 2014 yılında % 15,1 ve 2015 yılı Aralık ayı itibarıyla % 18,2 aratarak 2.357 Milyar TL’ye ulaşmıştır.

Diğer taraftan ihracat ve ithalat gelişmelerinin yıllar itibari ile değişimlerine baktığımızda 2011 yılında ihracatımız yaklaşık 135 Milyar \$ iken ithalatımız yaklaşık 241 Milyar \$ civarında gerçekleşmiş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı % 56 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu oran 2013’te % 60,3’e 2015 yılında ise % 74,1 seviyelerine çıkmıştır. Yani 2015 yılında ihracatımız yaklaşık 144 Milyar \$ olarak gerçekleşirken ithalatımız 207 Milyar \$ seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu rakamlara bakıldığında azda olsa ihracatımızda artış yaşanırken öte yandan daha da önemlisi ithalatımızda azalma yaşandığını bunun da dış ticaret açığımızın azaldığı anlamına geldiğini söyleyebiliriz.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı ekseninde şekillenen, Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, Acil Eylem Planı ve daha sonrada 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde kararlılıkla uygulanan mali disiplin ve para politikaları, gerçekleştirilen yapısal reformlar, uluslar arası piyasalarda yaşanan olumlu koşullar ve ülkemizde sağlanan siyasi istikrar makro ekonomik büyüme açısından olumlu sonuçları beraberinde getirmiştir. Ancak bu gelişme hızının 2012 yılından itibaren dünyadaki ve ülkemizdeki siyasi ve sosyo-ekonomik konjonktürün etkisiyle ciddi bir şekilde yavaşladığı gözlenmektedir. Türkiye’nin ekonomik büyüme oranlarına baktığımızda 2010 yılında % 9,2 oranında bir büyüme gerçekleşirken 2011 yılında bu oran % 8,5 oranında gerçekleşmiştir. 2012 yılında % 2,1 , 2013 yılında % 4,1 , 2014 yılında % 2,9 son olarak 2015 yılında % 4 oranında bir büyüme gerçekleşmiştir.

2.2.2. Mali Yapı Üzerine Yansımaları

24 Ocak Kararları ile ülkemizde temelleri atılan finansal serbestleşme ekseninde oluşan yeni ekonomik düzenin mali reform sürecinin temel taşı oluşturulan kamu mali yönetimine yansımalarını üç madde de şöyle özetleyebiliriz (Demircan, 2006, s:50):

- Yeterince bilgilendirilmiş bir kamusal karar alma sürecinin oluşturulması,
- Hizmetin üretilmesinde gerek siyasi gerekse bürokratik/teknik sorumlulukların net bir şekilde tespiti ve birbirlerinden ayrıştırılması,
- Gerçekleştirilmesi hedeflenen amaçlara hızlı bir şekilde karşılık veren ve etkin çalışan bir sistemin teşvik edilmesi,

Yeni ekonomik düzende kamu sektörünün yukarıda ifade edilen amaçları kamu mali yönetiminde yerine getirecek şekilde yeniden yapılandırılması, performans yönetimi (etkinlik ve verimliliğin sağlanması), mali disiplin ve mali saydamlık gibi temel ilkeleri de beraberinde getirmiştir.

Türkiye’de mali reform süreci özellikle 2002 yılından itibaren siyasi iradenin değişerek koalisyonun hükümetinin yerini tek parti hükümetinin almasıyla daha da hızlanarak devam etmiş ve 3 Ocak 2003 tarihinde açıklanan Acil Eylem Planıyla da bu ekseninde bazı düzenleme-

ler getirilmiştir. Bunlar (AEP, 3 Ocak 2003, s:44-48);

- Kamu yatırımlarının etkinleştirilmesi sağlanacak,
- Mali disiplin ve şeffaflık sağlanacak (Kamu kurumlarının birbiriyle olan borç ve alacakları belirlenerek mümkün olanlar mahsuplaştırılacak, geriye kalan borçların belirli bir vadede ödenerek disiplin ve şeffaflık sağlanacaktır.
- Sayıştay güçlendirilerek denetim kapsamı genişletilecek,
- TBMM kamu borçlanmasıyla ilgili düzenli olarak bilgilendirilecek,
- Kamu kuruluşlarındaki ihtiyaç fazlası demirbaşlar bir havuzda toplanarak ihtiyacı olan kuruluşlara dağıtılacak,
- Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın, suüstimal edilmeden sermaye piyasasına katılımı sağlanacak,
- Finansal hizmetlerde çeşitlilik arttırılacak,
- TMSF'ye devredilen alacakların tahsilâtının hızlandırılması için performans kriterleri geliştirilecek,
- Mevduat Sigorta Sistemi tedricen kapsam, limit ve yönetim bakımından gelişmiş ekonomilerdekine benzer bir yapıya kavuşturulacak,
- Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması tamamlanacak ve özelleştirmeleri sağlanacak,
- Günümüz koşullarına cevap vermeyen 1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu değiştirilerek, yerine, bütçe birliğini sağlayan, bütçenin hazırlanması sürecini daha etkin kılan, girdi değil çıktı odaklı ve iç mali kontrol getiren, kuruluşlara bütçe uygulamasında daha fazla esneklik veren, mali saydamlık ve hesap verebilirliği arttıran yeni bir "Kamu Mali Yönetim Kanunu" çıkarılacaktır.

3 Ocak 2003 Acil Eylem Planı çerçevesinde mali yapı üzerine getirilen reformlar bu şekilde sıralanmaktadır. İlk olarak bu plan çerçevesinde vurgulanan "5018 Sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu", 10.12.2003 tarihinde kabul edilmiş ancak, 01.01.2006 tarihinde tümüyle uygulanmasına başlanabilmiştir.

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu kapsamında "Kamu Maliyesi"ne ilişkin yeni-liberal çerçevede getirilen düzenlemelerin önde gelenleri şunlardır (Kömürçüler, 2011,

s:138-139):

- Kamu mali yönetimi "mali disiplini" sağlar.
- Kamu maliyesi, kamu görevlilerinin "hesap verebilmelerini" sağlayacak şekilde uygulanır.
- Kamu idarelerinin mal ve hizmet üretimi ile ihtiyaçlarının karşılanmasında, "ekonomik" ve sosyal verimlilik ilkelerine uygun olarak "maliyet-fayda" ve/veya "maliyet-etkinlik" ile gerekli görülen diğer ekonomik ve sosyal analizlerin yapılması esastır.
- Maliye politikası, makroekonomik ve sosyal hedefler ile uyumlu bir şekilde oluşturulur ve yürütülür.

Küreselleşmenin getirdiği finansal serbestleşmenin başlattığı değişim hareketinin kamu mali yönetimi alanında da bazı düzenlemeleri gerektirdiği bir gerçektir. Bu anlamda dünyada ortaya çıkan kamu mali yönetiminde değişim ihtiyacı Türkiye'de de yaşanan krizlerden sonra daha açık bir şekilde kendini göstermiştir. Hem dünya genelinde ortaya yaşanan değişime entegre olmak, hem de yaşanan krizler sonrasında ortaya çıkan sorunlara daha hızlı ve etkili çözümler üretebilmek noktasında 2003 yılında 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu yürürlüğe konulmuştur. 5018 Sayılı kanun ile kamu mali yönetiminde, hesap verebilirlik, mali disiplin, ekonomik verimlilik, mali saydamlık, maliyet-fayda ve maliyet-etkinlik hedeflenerek, kamu kaynaklarının etkin, verimli ve tutumlu kullanılmasını sağlamak üzere "performans esaslı bütçelemeye" geçiş öngörülmüştür (Demircan, 2006, s:54-55). Diğer taraftan 5018 Sayılı Kanun ile mali disiplin, mali saydamlık, stratejik planlama, hesap verebilirlik, performans esaslı bütçeleme ve çok yıllık bütçeleme gibi kavramlar ve ifadeler yeni-liberal küreselleşme ile kamu maliyesinde yönetsel anlamda ortaya çıkan değişikliklerin sonucu olmuştur.

SONUÇ

1960'lı yılların sonlarında yaşanan olumsuz gelişmeler sonucunda global dünyayı oluşturan parçaların (gelişmiş ülkelerin) kâr oranlarının düşmesi sebebiyle sermayelerinin, yeni ve kârlı alanlara duyduğu ihtiyaç finansal serbestleşmenin gündeme gelmesinde ve hız kazanmasında temel etken olarak ön plana çıkmaktadır. Sistemin içine düştüğü bu bunalım,

milli sınırlar içerisinde kapalı kalmış olan sermayenin hızla uluslararası pazarlara girmesini gerekli kılmış ve “kârlılık” sorununun çözümü bu yolla aranmaya başlamıştır. Çözüme yönelik politikalar uygulamaya konularak sermayenin serbest dolaşımı hız kazanmış, özellikle finansal sermaye, kendisine daha yüksek kârlılık sağlayacak gelişmekte olan ülkelere doğru hızla akmaya başlamıştır. Bu durum hem sermaye sahiplerinin hem de nitelikli insan gücünün gelirlerinin yeniden dağılımında pozitif yönde bir değişimi beraberinde getirmiştir. Ancak aynı sonucu az nitelikli ve nitelsiz işgücü için söylemek çok doğru olmayacaktır. Çünkü küresel ekonomide bu grupta yer alanların ikame oranı oldukça yüksektir.

Türkiye küreselleşen dünyadaki bu gelişmelere paralel olarak; 1970’li yılların sonunda içinde bulunduğu ekonomik buhran sebebiyle ve küresel finansal sisteme entegre olmak için 24 Ocak 1980 yılında bir takım ekonomik istikrar kararları almış ve buna mukabil piyasa ekonomisine yönelik ciddi bir adım atarak ithal ikameci sanayileşme modelini terk ederek ihracata dayalı sanayileşme modelini benimsemiştir.

24 Ocak 1980 Kararlarıyla başlayan reform sürecinde ilk safhada, mal ve hizmet ticaretinin serbestleştirilmesine mukabil ulusal piyasaların uluslararası piyasaya açılması gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmeyi takiben ikinci safhada faiz oranları üzerindeki kamu denetimleri/kısıtlamaları kaldırılarak iç finansal serbestleşme sağlanmıştır. Bu şekilde başlayan serbestleşme hareketlerini 1989 yılında 32 Sayılı Karar ile sermaye hareketleri üzerindeki tüm kısıtlamaların kaldırılması ve Türk Lirası’nın konvertibilitesinin sağlanmasıyla dış finansal serbestleşme takip etmiştir.

1980’lerde başlayıp 1990’lı yıllarda büyük ölçüde tamamlanan bu reform süreci, 1980-2000 döneminde Türkiye ekonomisinin makroekonomik istikrarsızlık, kronik enflasyon gibi yerleşik problemlerinden tam anlamıyla kurtulmasına yardımcı olmadı. Dolayısıyla 1999 sonlarından itibaren yeni reform çalışmalarına başlamıştır. Bu çerçevede ilk olarak 1999 yılında “Enflasyonu Düşürme Programı” uygulamaya konulmuştur. Program, sıkı maliye politikası, enflasyon hedefi ile uyumlu gelirler politikası ve

enflasyonun düşürülmesine odaklı para ve kur politikası üzerine kurulmuştur. Bunun yanında yapısal reformlar çerçevesinde, tarım reformu, sosyal güvenlik reformu ve kamu mali yönetimine yönelik yapısal dönüşümlerin gerekliliği vurgulanmıştır. Diğer taraftan bütçenin hazırlanmasını, uygulanmasını ve denetimini kuvvetlendirmek; bütçe işlemlerinin şeffaflığını ve güvenilirliğini arttırmak; vergi sistemini ve idaresini iyileştirmek için “kamu mali yönetiminin” etkinleştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. EDP’nin uygulanmasıyla ilk aylarda döviz kurundaki belirsizlik ortadan kalkmış, risk primindeki düşüşe paralel olarak faiz oranlarında azalmalar meydana gelmiş, en önemlisi de enflasyon son 14 yılda en düşük seviyeyi göstermiştir (% 30’un altına düşmüş).

Program çerçevesinde mali piyasaların ve reel sektörün istikrar kazanması için bankaların mali bünyelerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bankalar Kanunu’nda değişiklikler öngören yasal süreç başlatılmış, bankalardaki mevduat ve diğer yükümlülüklerine yönelik ilan edilen garantilerin devam edeceği belirtilmiştir. Kamu bankaları, TMSF bünyesindeki bankalar ve özel bankalar olmak üzere bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Liberalleşme çerçevesinde para politikasına ilişkin gelişmelere bakıldığında, Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren TCMB’nin bağımsızlığı tartışmalarında son nokta GEGP’nin en önemli ayağını teşkil eden 4651 Sayılı Kanun olmuştur. Bu Kanun, TCMB’nin kamuya kredi açma olanağını kaldırmakta ve sadece fiyat istikrarı hedefini üstlenebileceğini öngörmektedir. Böylece TCMB’nin Hazine’ye kısa vadeli avans ve KİT’lere kredi açma görevleri sona erdirilerek hükümet ile organik bağlantısı koparılmış ve para politikasının daha etkin uygulanabilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Fakat burada şunu belirtmekte fayda vardır. EDP’de, GEGP’de IMF ile yapılan anlaşmalar sonucunda uygulamaya konulmuş ve her ikisi de IMF tarafından desteklenmiştir. Biri sabit kur uygulamasına dayanırken diğeri dalgalı kur rejimini uygulamıştır. Kısaca birbirinin zıttı olan iki programın ikisinin de IMF tarafın-

dan desteklenmesi IMF politikalarındaki çelişkiyi ortaya koymaktadır.

Türkiye ekonomisinde serbest piyasa ekonomisi temelinde tüm bu alınan tedbirler, uygulanan reformlar;

- Kronik sorun olan enflasyonla mücadelede olumlu bir etki yarattığı yukarıdaki tablolarda görülmektedir. Kriz dönemleri sonrasında 2002 yılında %29,7 iken 2015 yılında bu rakam %8,8 oranında gerçekleşmiştir.

- Alınan her türlü tedbir işsizliğin önüne geçmede başarılı olamamıştır. 2002 yılında %10,3 oranında gerçekleşen işsizlik verileri 2015 yılında da aynı oranda gerçekleştiği görülmektedir.

- Ekonomik büyüme rakamlarına bakıldığında kriz dönemleri dışında sürekli bir büyümenin yaşandığı görülmektedir. Ancak bu büyümede istikrara kavuşulduğunu söylemek çokta doğru bir yaklaşım olamayacaktır. Zira büyüme hızlarındaki değişim oranı oldukça yüksektir.

- Kısa vadeli sermaye hareketlerinin hızlanması küresel şoklara karşı direnci zayıflatmıştır. Ancak 2003 yılında çıkarılan 5018 Sayılı KMYKK çerçevesinde getirilen ve riayet edinilen mali disiplin kuralı hem küresel şoklara karşı direncin artmasına hem de borç yönetiminde etkinliğin sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Aynı zamanda kamu kesiminin borçlanma gereksinimini de azaltmıştır. 2002 yılında Kamu kesimi borçlanma gereksiniminin GSYH'ya oranı %10 iken 2015 yılında bu oran %0,4 düzeyinde gerçekleşmiştir.

- Kişi başına düşen milli gelirden ciddi bir artışın yaşandığı görülmektedir. Ancak bunu TL bazında değil de TL/\$ paritesi ile ele alacak olursak çok da iyi bir gelişmenin olmadığı görülecektir. Çünkü son bir yılda TL dolar karşısında ortalama %30 civarında değer kaybetmiştir. Bu durumda gerçek anlamda satın alma gücünde bir iyileşmenin olmadığını göstermektedir.

Piyasa ekonomisinin önemli bir ayağını teşkil eden finansal serbestleşme politikaları çerçevesinde 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile kamu mali yönetiminde, hesap verebilirlik, mali disiplin, ekonomik verimlilik, mali saydamlık, maliyet-fayda ve maliyet-etkinlik hedeflenerek, kamu kaynaklarının etkin, verimli ve tutumlu kullanılmasını sağlamak üzere "Performans Esaslı Bütçeleme"ye geçiş sağlanmıştır. 5018 Sayılı Kanun çerçeve-

sinde getirilen, performans bütçe kavramıyla gelişen, yeni yönetim anlayışında stratejik planlamayla iç içe olan çok yıllık bütçeleme sistemiyle; 3 yıllık ekonomik ve mali hedefler ortaya konulmuş, mali disiplin sağlanmış, kamusal hizmetlerin maliyetleri ölçülmüş, mali saydamlık oluşturulmuş ve kamusal karar alıcılara uzun vadeli düşünme yetisi kazandırılmıştır. Mali disiplinin sağlanmasıyla da kaynakların daha etkin, verimli ve ekonomik olarak elde edilmesi ve kullanılması sağlanmış, ayrıca kamu maliyesinin hesap verilebilir bir yapıya bürünmesine kaynaklık etmiştir.

KAYNAKÇA

- Aktan C.C. ve H. Şen, (1999), Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye, Topyay Yayınları, Ankara.
- Atamtürk B., "Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye'de Finansal Serbestleşmenin İç Tasarruflar Üzerine Etkisi", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: XXIII, Sayı: 2, (2007).
- Ay A. ve Z. Karaçor, "2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine Bir Tartışma", s:70, (Erişim Tarihi: 13.02.2016) https://www.researchgate.net/publication/26453736_2001_SONRASI_DONEM_DE_TURKIYE_EKONOMISINDE_KRIZDEN_BUYUMEYE_GECIS_UZERINE_BIR_TARTISMA
- BDDK, www.bddk.org.tr
- Boratav K.,(2010), Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007, İmge Yayınevi, 14. Baskı, Ankara.
- Bozkurt C. ve P. K. Göğül, "Para ve Maliye Politikalarının Koordinasyonu", Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, (Mayıs-2010).
- Çelebi I., (1991), Dışa Açık Büyüme ve Türkiye, E Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Çınar B. vd., "Ekonomi Notları: Küresel Kriz ve Politika Uygulamaları", TCMB Dergisi, Sayı: 12/2, (Ağustos-2010).
- Dağdelen İ., "Liberalizasyon", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, ISSN: 1303-5134, Ankara, (2004).
- Demir G., "Küreselleşme Üzerine", Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi, Cilt: 56, Sayı: 1, (1970).
- Demircan E. S., "Yeni Ekonomik Düzendeki Bütçe Sistemlerindeki Değişim Süreci ve Türk

- Kamu Maliyesinin Uyumunu*”, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi Dergisi, C.13, S.2, (2006).
- DPT, “Borçlanma, İç ve Dış Borç Yönetimi”, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, (2001).
- Durusay S., “Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri”, (2004), www.foreigntrade.gov.tr (Erişim Tarihi: 09.02.2016)
- Erkan B., “Türkiye’de 1980 Sonrası Merkez Bankası Politikaları”, <http://www.academia.edu/> (Erişim Tarihi: 10.02.2016)
- Eroğlu N., “İktisat Politikalarında Israrla Neden Fiyat İstikrarı Amacı?”, *Gündem Yazısı*, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, C.44, S.514, (Aralık 2007).
- Güloğlu B. ve E. Altunoğlu, “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 27, (Ekim-2002).
- Gündem F. ve Tunç, R. “Finansal Liberalizasyon Politikaları ve Küresel Finansal Krizin Türkiye Üzerine Etkileri: S&P 500 ve IMKB Üzerine Bir İnceleme”, s:1329-1330, (Erişim Tarihi: 18.02.2016)
- Gürbüz R., “Finansal Serbestleşme Sürecinde Türkiye’de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, (2006).
- https://www.researchgate.net/publication/266039217_FINANSAL_LIBERALIZASYON_POLITIKALARI_VE_KURESEL_FINANSAL_KRIZIN_TURKIYE_UZERINE_ETKILERI_SP_500_VE_IMKB_UZERINDEN_BIR_ANALIZ
- Karabıyık İ. ve M. Uçar, “Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan IMF Destekli İstikrar Programlarının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi”, Sakarya Üniversitesi S.B.E. Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, (2010).
- Karaca c., (2016). Türkiye’nin Güncel Ekonomik-Mali Sorunları ve Politikaları, Ekin Ya-yınevi, Bursa.
- Karluk R., (2005), Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşüm, Beta Yayınları, 10. Baskı, İstanbul.
- Koyuncu C. ve İ. T. Çınar, “Ticari Dışa Açıklık ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının İşgücü Verimliliğine Etkisi: 1980 – 2005 Türkiye Uygulaması”, Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt: 23, Sayı: 1, (Ocak-2009).
- Kömürçüler E., “5018 Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nda Küreselleşmenin İzleri”, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.29, S.1, (2011).
- Köse N. vd., “Döviz Kuru Oynaklığının İhracata Etkisi (1995-2008)”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2, (2010).
- Maliye Bakanlığı www.maliye.gov.tr
- Miynat M., “Liberalizasyon Sürecinde Uygulanan İstikrar Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi: 1980 Sonrası Türkiye Örneği”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, (2003).
- Oktayer A., “Türkiye’de Finansal Serbestleşme ve Derinleşme Üzerine Nitel Bir İnceleme”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, (2009).
- Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, <http://www.oib.gov.tr/yayinlar/yayinlar.htm>
- Öztürk S. ve D. Yakışır, “Türkiye Ekonomisinde 1980 Sonrası Yaşanan Yapısal Dönüşümlerin GSMH, Dış Ticaret ve Dış Borçlar Bağlamında Teorik Bir Değerlendirilmesi”, Mevzuat Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 94, (Ekim-2005).
- Pekten A., “Genel Sağlık Sigortası Sistemi ve Getirdiği Yenilikler”, Sayıştay Dergisi, S.61, (Nisan-Haziran 2006).
- Saygılı F., “Finansal Serbestleşmenin, Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi”, Ege Akademik Bakış Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, (2001).
- Sever E. ve Z. Özdemir, “Finansal Liberalleşmenin Ekonomik Performansa Etkisi: Türkiye Analizi”, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 46.Seri, İstanbul Üniver-

- sitesi İktisat Fakültesi, (2004).
- Shaw E., (1973), *Financial Deepening In Economic Development*, Oxford University Press, Newyork
- T.C. 58. Hükümet, "Acil Eylem Planı", (3 Ocak 2003).
<http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/aep.pdf>
(Erişim Tarihi: 11.02.2016)
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, "Sosyal Güvenlik Reformu", (Mart 2008). www.csgb.gov.tr (Erişim Tarihi: 07.02.2016).
- TCMB, (2002), *Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri*, Banknot Matbaası Genel Müdürlüğü, Ankara.
- TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr/>
- Tellan D. Ö., "Tüketimin Karşı Devrimi: Türkiye'de 1980 Sonrası Uygulanan İktisat Politikalarının Toplumsal Sonuçlarına Eleştirel Bir Bakış", *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 67, (2008).
- Topallı N., "Kriz Sonrası Uygulanan IMF Tipi İstikrar Programları ve Etkileri; Güneydoğu Asya ve Türkiye Örneği", *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 11, (Aralık-2006).
- TÜİK, <http://www.tuik.gov.tr>